

ANALÝZA PRÁCE A TECHNIKY

S. S. TOVMASIAN, *Filosofskie problemy truda i techniky* (Filozofické problémy práce a techniky)¹

Popredný predstaviteľ súčasnej filozofickej tvorby sovietskeho Arménska tento raz urobil podrobnú, precíznu a podnetnú analýzu dnes takých závažných kategórií, akými sú kategórie práce a techniky.

V záujme precízneho vymedzenia pojmu ľudskej práce, ako aj z dôvodov presnejšieho vymedzenia pojmov *praktickej* a *technickej* činnosti autor polemizuje v prvej kapitole s Heglovým, Mounierovým, Mumfordovým, Arvonovým a Grossovým pohľadom na túto problematiku a súčasne vyčleňuje základnú charakteristiku tej formy činnosti, ktorá bezprostredne predchádzala ľudskej práci. V „predpráci“ — tak totiž autor nazýva spomenutú formu — jej bezprostredný cieľ úplne splýval s konečným cieľom. Jej výsledok bol bezprostredne predmetom spotreby, kým v práci tvoriacej spomenuté hodnoty pomocou umele vyrobených prostriedkov bezprostredný cieľ nesplýva s konečným cieľom, lebo je ideálnym obrazom prostriedku na dosiahnutie konečného cieľa — premeny prírodného materiálu na veci spotreby.

Pri rozlišovaní *practickej* a *teoretickej* činnosti autor považuje za hlavné kritérium spoločenskú funkciu toho-ktorého druhu ľudskej činnosti. Funkciou *practickej* činnosti je cieľavedomé pretváranie prírodného materiálu na podobu, ktorá je vhodná pre hmotnú a duchovnú spotrebu. Teoretická činnosť má zasa funkciu poznania prírodných zákonov. Autor zároveň vyčleňuje funkciu *estetickej* i *sociálno-politickej* činnosti.

V druhej kapitole sa autor podrobne zaoberá prácou ako subjektivizáciou objektu, ako cieľu zodpovedajúcou formou objektívneho procesu aj ako formostvárnou činnosťou podľa zákonov prírody.

Tretia kapitola obsahuje rozbor vzťahu práce a pracovného nástroja, pričom venuje osobitnú pozornosť postrehu S. A. Semionova, ktorý si všimol rozdiely medzi stavbou telesných orgánov človeka a pracovných nástrojov. Tieto nástroje nadobúdajú pravidelné geometrické formy vzhľadom na ich funkciu, a to napriek tomu, že ľudia im spočiatku chcú dať formy, v ktorých sa snažia napodobiť stavbu svojich vlastných telesných orgánov. V tejto súvislosti autor vyslovuje myšlienku, že dnešná zhoda v štruktúre výstavby prirodzených orgánov človeka a umelých systémov na plnenie logických operácií je len dočasná a musí ustúpiť inej štruktúre výstavby „umelých mozgov“. Nevyhnutnosť štrukturálnej divergencie umelých systémov od svojho prirodzeného originálu je zapríčinená tým, že prirodzené orgány človeka nie sú vždy dokonalým modelom na plnenie tých alebo iných výrobných funkcií.

Autor sa však nezastavuje iba pri týchto myšlienkach, ale ich ďalej dotvára. V objavných pasážach knihy protestuje proti široko zaužívanému štrukturálnemu chápaniu stroja i automatu. Toto chápanie vidí v strojoch i automatoch iba zložitejšiu štrukturálnu stavbu pracovného nástroja v porovnaní s primitívnym pracovným nástrojom. Unikajú mu kvalita-

¹ Izd. MysI, Moskva 1972, 278 s.

tívne rozdiely medzi nimi, ktoré si jasne uvedomoval K. Marx. Na vyzdvihnutí Marxovho chápania kvalitatívne rozdielných etáp vo vývine pracovných nástrojov má veľkú zásluhu sovietsky teoretik I. J. Konfederator, ktorý tvrdí, že za vonkajšími formami konštrukcie pracovnej techniky je skrytá tendencia zámeny človeka ako realizátora rôznych výrobných funkcií strojmi. Vo vývine tejto tendencie sa zreteľne prejavujú jednotlivé po sebe idúce kvalitatívne rozdiely výrobných funkcií. Konfederátor však vzápätí opustil pôdu funkcionálnej analýzy, pretože nestál na nej úplne vedome, a prešiel na pozíciu štruktúrálnej analýzy: kvalitatívne rozdiely v technike viazal na jednoduchosť a zložitost' pracovných prostriedkov.

S. S. Tovmasian vedome a dôsledne používa funkcionálnu metódu analýzy pracovnej techniky. Jej cenné výsledky, ktoré sú obsiahnuté v štvrtej a v piatej kapi-

tle knihy, prenecháme však záujmu čitateľa. Keď však autor hovorí, že „dejiny vývoja techniky sú dejinami zdokonaľovania pracovných prostriedkov v smere, ktorý viedol a vedie k odcudzeniu človeka od základných funkcií bezprostrednej výrobných práce a k ich odovzdávaniu mechanickým výrobným systémom“, mohol aspoň v krátkej poznámke vyjadriť obsah termínu „odcudzenie“, ktorý tu používa, a súčasne sa dotknúť aj kategórie „odcudzenej práce“, lebo bez pripomenutia faktu odcudzenej práce obsah štvrtej a piatej kapitoly vyvoláva dojem, ako keby dejiny vývinu pracovnej techniky mali prepracujúceho človeka stále iba jednoznačne progredujúci a neprotirečivý charakter, ako keby bol trend vývinu techniky zba-vený dejinnej tragiky vzťahu človeka a jeho diela.

Andrej Hlávek

O PREDMETE FILOZOFIE

Zborník O predmete filozofie

Problém predmetu filozofie patrí medzi najaktuálnejšie a najzložitejšie problémy súčasného filozofického myslenia. Tento problém nie je nový. Prebiehajú o ňom diskusie a vedú sa spory od vzniku filozofie až do súčasnosti. Od jeho riešenia závisí charakter riešenia špeciálnych filozofických problémov, správne chápanie vzájomného vzťahu filozofie a špeciálnych vied a z toho aspektu sa teda bytostne dotýka aj špeciálnovednej oblasti.

Zborník *O predmete filozofie* (O predmete filosofii, Vyd. „Mecniereba“, Tbilisi 1973, 163 s.), zostavený za redakcie prof. S. Š. Avalianiho, je pokusom skúmať základné problémy predmetu filozofie na základe súčasného filozofického a špeciálnovedného vývinu, s prihliadnutím na základné tézy klasikov. V marxistickej literatúre je to prvá práca, ktorá je celá venovaná tomuto problému.

Zborník obsahuje sedem štúdií:

S. Š. Avaliani, *Predmet marxistickej ontológie*.

O. N. Džugeli, *O predmete teórie poznania*.

G. D. Bačulašvili, *O pojme najvšeobecnejšieho*.

T. A. Buačidze, *O podstate filozofických disciplín*.

G. V. Cincadze, *Niektoré problémy vzťahu filozofie a špeciálnych vied*.

A. V. Begiašvili, *Filozofia v ére vedeckotechnickej revolúcie*.

G. V. Mačitadze, *Pojem predmetu filozofie v logickom pozitívizme*.

Nebudeme rozoberať štúdie jednotlivých autorov, ale predovšetkým sa zameriame na niektoré problémy, ku ktorým autori pristupujú novým spôsobom a hľadajú ich originálne riešenie zodpovedajúce súčasnému vedeckému poznaniu.